

Maatschappelijke oriëntatie
7de leerjaar
VII-MaOr

BRUSSEL

D/2025/13.758/101

Versie januari 2025

1 Inleiding

De uitrol van de modernisering secundair onderwijs gaat gepaard met een nieuwe generatie leerplannen. Leerplannen geven richting en laten ruimte. Ze faciliteren de inhoudelijke dynamiek en de continuïteit in een school en lerarenteam. Ze garanderen binnen het kader dat door de Vlaamse regering werd vastgelegd voldoende vrijheid voor schoolbesturen om het eigen pedagogisch project vorm te geven vanuit de eigen schoolcontext. Leerplannen zijn ingebed in het vormingsconcept van de katholieke dialoogschool. Ze versterken het eigenaarschap van scholen die d.m.v. eigen beleidskeuzes de vorming van leerlingen gestalte geven. Leerplannen laten ruimte voor het vakinhoudelijk en pedagogisch-didactisch meesterschap van de leraar, maar bieden ondersteuning waar nodig.

1.1 Het leerplanconcept: vijf uitgangspunten

Leerplannen vertrekken vanuit het **vormingsconcept** van de katholieke dialoogschool. Ze laten toe om optimaal aan te sluiten bij het pedagogisch project van de school en de beleidsbeslissingen die de school neemt vanuit haar eigen visie op onderwijs (taalbeleid, evaluatiebeleid, zorgbeleid, ICT-beleid, kwaliteitsontwikkeling, keuze voor vakken en lessen ...).

Leerplannen ondersteunen **kwaliteitsontwikkeling**: het leerplanconcept spoort met kwaliteitsverwachtingen van het Referentiekader onderwijskwaliteit (ROK). Kwaliteitsontwikkeling volgt dan als vanzelfsprekend uit keuzes die de school maakt bij de implementatie van leerplannen.

Leerplannen faciliteren een **gerichte studiekeuze**. De leerplandoelen sluiten aan bij de verwachte competenties van leerlingen in een bepaald structuuronderdeel. De feedback en evaluatie bij de realisatie ervan beïnvloeden op een positieve manier de keuze van leerlingen na elke graad.

Leerplannen gaan uit van de **professionaliteit** van de leraar en het **eigenaarschap** van de school en het lerarenteam. Ze bieden voldoende ruimte voor eigen inhoudelijke keuzes en een eigen didactische aanpak van de leraar, het lerarenteam en de school.

Leerplannen borgen de **samenhang** in de vorming. Die samenhang betreft de verticale samenhang (de plaats van het leerplan in de opbouw van het curriculum) en de horizontale samenhang tussen vakken binnen structuuronderdelen of over structuuronderdelen heen. Op die manier faciliteren en stimuleren de leerplannen leraren om over de vakken heen samen te werken en van elkaar te leren.

1.2 De vormingscirkel – de opdracht van secundair onderwijs

De leerplannen vertrekken vanuit een gedeelde inspiratie die door middel van een vormingscirkel wordt voorgesteld. We 'lezen' de cirkel van buiten naar binnen.

- Een lerarenteam werkt in een katholieke dialoogschool die onderwijs verstrekt vanuit een **specifieke traditie**. Vanuit het eigen pedagogisch project kiezen leraren voor wat voor hen en hun school goed onderwijs is. Ze wijzen leerlingen daarbij de weg en gebruiken daarvoor **wegwijzers**. Die zijn een inspiratiebron voor leraren en zorgen voor een Bijbelse 'drive' in hun onderwijs.

- De kwetsbaarheid van leerlingen ernstig nemen betekent dat elke leerling **belooftevol** is en alle leerkansen verdient. Die leerling is **uniek als persoon** maar ook **verbonden** met de klas, de school en de bredere samenleving. Scholen zijn **gastvrije plaatsen** waar leerlingen en leraren elkaar ontmoeten in diverse contexten. De leraar vormt zijn leerlingen vanuit een **genereuze** attitude, hij geeft om zijn leerlingen en hij houdt van zijn vak. Hij durft af en toe de gebaande paden verlaten en stimuleert de **verbeelding en creativiteit** van leerlingen. Zo zaait hij door zijn onderwijs de kiemen van een hoopvolle, **meer duurzame en meer rechtvaardige wereld**.
- Leraren vormen leerlingen door middel van leerinhouden die we groeperen in negen **vormingscomponenten**. De aaneengesloten cirkel van vormingscomponenten wijst erop dat vorming een geheel is en zich niet in schijfjes laat verdelen. Je kan onmogelijk over taal spreken zonder over cultuur bezig te zijn; wetenschap en techniek hebben een band met economie, wiskunde, geschiedenis ... Dwarsverbindingen doorheen de vakken zijn belangrijk. De vormingscirkel vormt dan ook een dynamisch geheel van elkaar voortdurend beïnvloedende en versterkende componenten.
- Vorming is voor een leraar nooit te herleiden tot een cognitieve overdracht van inhouden. Zijn meesterschap en passie brengt een leraar ertoe om voor iedere leerling de juiste woorden en gebaren te zoeken om **de wereld te ontsluiten**. Hij introduceert leerlingen in de wereld waarvan hij houdt. Een leraar zorgt er bijvoorbeeld voor dat leerlingen kunnen worden gegrepen door de cultuur van het Frans of door het ambacht van een metselaar. Hij initieert leerlingen in een wereld en probeert hen zover te brengen dat ze er hun eigen weg in kunnen vinden.
- Een leraar vormt leerlingen als **individuele leraar**, maar werkt ook binnen **lerarenteams** en binnen een **beleid van de school**.
- De uiteindelijke bedoeling is om **alle leerlingen** kwaliteitsvol te vormen. Leerlingen zijn dan ook het hart van de vormingscirkel, zij zijn het op wie we inzetten. Zij dragen onze hoop mee: de nieuwe generatie die een meer duurzame en meer rechtvaardige wereld zal creëren.

1.3 Ruimte voor leraren(teams) en scholen

De leraar als professional, als meester in zijn vak krijgt vrijheid om samen met zijn collega's vanuit de leerplannen aan de slag te gaan. Hij kan eigen accenten leggen en differentiëren vanuit zijn passie, expertise, het pedagogisch project van de school en de beginsituatie van zijn leerlingen.

De leerplandoelen zijn noch chronologisch, noch hiërarchisch geordend. Ze laten ruimte aan het lerarenteam en de individuele leraar om te bepalen welke leerplandoelen op welk moment worden samengenomen, om didactische werkvormen te kiezen, contexten te bepalen, eigen leerlijnen op te bouwen, vakoverschrijdend te werken, en flexibel om te gaan met een indicatie van onderwijstijd.

1.4 Differentiatie

Om optimale leerkansen te bieden is **differentiëren** van belang in alle leerlingengroepen. Leerlingen voor wie dit leerplan is bestemd, behoren immers wel tot dezelfde doelgroep, maar bevinden zich niet noodzakelijk in dezelfde beginsituatie. Zij hebben een niet te onderschatten – maar soms sterk verschillende – bagage mee vanuit de onderliggende graad, de thuissituatie en vormen van informeel leren. Het is belangrijk om zicht te krijgen op die aanwezige kennis en vaardigheden en vanuit dat gegeven, soms

gedifferentieerd, verder te bouwen. Positief en planmatig omgaan met verschillen tussen leerlingen verhoogt de motivatie, het welbevinden en de leerwinst voor elke leerling.

De leerplannen bieden kansen om te differentiëren door te verdiepen en te verbreden en door de leeromgeving aan te passen. Ze nodigen ook uit om te differentiëren in evaluatie.

Differentiatie door te verdiepen en te verbreden

Sommige leerlingen denken meer conceptueel en abstract. Andere leerlingen komen vanuit een meer concrete benadering sneller tot inzichtelijk denken. Variëren in abstractie spreekt leerlingen aan op hun capaciteiten en daagt hen uit om van daaruit te groeien.

Daarnaast bieden leerplannen kansen om de complexiteit van leerinhouden aan te passen. Dat kan door een complexere situatie te schetsen, een minder ingewikkelde bewerking of handeling voor te stellen, of door meer kennis of vaardigheden aan te bieden om leerlingen uit te dagen.

De ene context kan betekenisvol zijn voor een leerlingengroep, terwijl een andere context dan weer betekenisvoller kan zijn voor een andere leerlingengroep. Leerinhouden in verschillende contexten aanbrenge biedt kansen om leerlingen aan te spreken op hun interesses en daagt hen tegelijk uit om andere interesses te verkennen en zo hun horizon te verruimen.

In 'extra' wenken bij de leerplandoelen en in beperkte mate ook via keuzeleerplandoelen bieden we je inspiratie om te differentiëren door te verdiepen en te verbreden.

Differentiatie door de leeromgeving aan te passen

Doordachte variatie in werkvormen (groepswerk, individueel, auditief, visueel, actief ...) vergroot de kans dat leerdoelen worden gerealiseerd door alle leerlingen. Het helpt hen bovendien ontdekken welke manieren van leren en informatie verwerken best bij hen passen.

De ene leerling kan snel of zelfstandig werken, de andere heeft meer tijd of begeleiding nodig. Variëren in de mate van ondersteuning, gericht aanbieden van hulpmiddelen (voorbeelden, schrijfkaders, stappenplannen ...) en meer of minder tijd geven, daagt leerlingen uit op hun niveau en tempo.

Leerlingen op hun niveau en vanuit eigen interesses laten werken kan door te differentiëren in product, bijvoorbeeld door leerlingen te laten kiezen tussen opdrachten die leiden tot verschillende eindproducten.

Het samenstellen van groepen kan een effectieve manier zijn om te differentiëren. Rekening houden met verschil in leerdoelen en leerlingenkenmerken laat leerlingen toe van en met elkaar te leren.

Technologie kan al die vormen van differentiatie ondersteunen. Zo kunnen leerlingen op hun maat werken met digitale leermiddelen zoals educatieve software of online oefenprogramma's.

Differentiatie in evaluatie

Tenslotte laten de leerplannen toe te differentiëren in [evaluatie](#) en feedback. Evalueren is beoordelen om te waarderen, krachtiger te maken en te sturen.

Na de afronding van een lessenreeks of na een langere periode gaan leraren door middel van summatieve evaluatie na waar leerlingen staan. De keuze van een evaluatie- en feedbackvorm is afhankelijk van de vooropgestelde doelen.

Formatieve evaluatie is geïntegreerd in het leerproces en gaat uit van een actieve betrokkenheid van leraar en leerling. Het zet leerlingen aan het denken over hun vorderingen en laat leraren toe om tijdens het leerproces effectieve feedback te geven. Door middel van formatieve evaluatie krijgen leraren een goed zicht op het leerproces van leerlingen zodat ze het verder gericht en waar nodig kunnen bijsturen. Het is

bovendien een rijke bron voor leraren om te reflecteren over de eigen onderwijspraktijk en de eigen pedagogisch-didactische aanpak bij te sturen.

1.5 Opbouw van leerplannen

Elk leerplan is opgebouwd volgens een vaste structuur. Alle onderdelen maken inherent deel uit van het leerplan. Schoolbesturen van Katholiek Onderwijs Vlaanderen die de leerplannen gebruiken, verbinden zich tot de realisatie van het gehele leerplan.

De **inleiding** licht het leerplanconcept toe en gaat dieper in op de visie op vorming, de ruimte voor leraren(teams) en scholen en de mogelijkheden tot differentiatie.

De **situering** geeft aan waarop het leerplan is gebaseerd en beschrijft o.a. de beginsituatie en de plaats in de lessentabel.

In de **pedagogisch-didactische duiding** komen o.a. inbedding in het vormingsconcept, de krachtlijnen, de opbouw en aandachtspunten aan bod.

De **leerplandoelen** zijn helder geformuleerd en geven aan wat van leerlingen wordt verwacht. Waar relevant geeft een opsomming of een afbakening (★) aan wat bij de realisatie van het leerplandoel aan bod moet komen. Ook pop-ups bevatten informatie die noodzakelijk is bij de realisatie van het leerplandoel. De leerplandoelen zijn gebaseerd op de minimumdoelen van de basisvorming, de specifieke minimumdoelen, de doelen die leiden naar een beroepskwalificatie of andere doelen die in regelgeving vastliggen. Indien een leerplandoel verder gaat, vind je een '+' bij het nummer van het leerplandoel. Al die leerplandoelen zijn verplicht te realiseren. In een aantal gevallen zijn keuzedoelen opgenomen; die leerplandoelen zijn weergegeven in een grijze kleur en het nummer van het leerplandoel wordt voorafgegaan door 'K'.

De leerplandoelen zijn ingedeeld in een aantal rubrieken. Bovenaan elke rubriek vind je de relevante minimumdoelen van de basisvorming, de specifieke minimumdoelen, de doelen die leiden naar een of meer beroepskwalificaties of andere doelen die in regelgeving vastliggen. Als leraar hoef je je die taal niet eigen te maken. Het volstaat dat je de leerplandoelen realiseert zoals opgenomen in het leerplan. Waar relevant wordt de samenhang met andere leerplannen in dezelfde graad aangegeven, evenals de samenhang met de onderliggende graad.

'Duiding' bij een leerplandoel bevat een noodzakelijke toelichting bij het doel. In pedagogisch-didactische wenken vinden leraren inspiratie om met het leerplandoel aan de slag te gaan. Een wenk 'extra' bij een leerplandoel biedt leraren inspiratie om verder te gaan dan wat het leerplandoel minimaal vraagt.

De **basisuitrusting** geeft aan welke materiële uitrusting is vereist om de leerplandoelen te kunnen realiseren.

Het **glossarium** bevat een overzicht van handelingswerkwoorden die in alle leerplannen van de graad als synoniem van elkaar worden gebruikt of meer toelichting nodig hebben. De **concordantie** geeft aan welke leerplandoelen zijn gerelateerd aan bepaalde minimumdoelen, specifieke minimumdoelen, doelen die leiden naar een of meer beroepskwalificaties of andere doelen die in regelgeving vastliggen.

2 Situering

2.1 Beginsituatie

De leerlingen kunnen instromen vanuit verschillende studiedomeinen en studierichtingen van de derde graad.

2.2 Plaats in de lessentabel

Het complementaire leerplan is gericht op 1 lesuur en is bestemd voor de studierichtingen in het 7de leerjaar.

Het geheel van de vorming in elke studierichting vind je terug op de [PRO-pagina](#) met alle vakken en leerplannen die gelden per studierichting.

3 Pedagogisch-didactische duiding

3.1 Maatschappelijke oriëntatie en het vormingsconcept

Het leerplan Maatschappelijke oriëntatie is ingebed in het vormingsconcept van de katholieke dialoogschool. In het leerplan ligt de nadruk op **sociale** en **maatschappelijke** vorming.

In **sociale en maatschappelijke vorming** ligt de focus op hoe de mens als uniek en relationeel wezen (**uniciteit in verbondenheid**) zijn plaats zoekt in deze samenleving.

Maatschappelijke vorming helpt leerlingen hun weg te vinden in de complexe samenleving en zet hen aan om zich kritisch open te stellen voor een diverse samenleving en een meer **gastvrije** en **rechtvaardige** wereld te creëren.

Uit die vormingscomponenten en wegwijzers zijn de krachtlijnen van het leerplan ontstaan.

3.2 Krachtlijnen

Reflecteren en in dialoog gaan over actuele thema's en ontwikkelingen in de samenleving

Vanuit het geloof in een duurzame en rechtvaardige wereld leren leerlingen kritisch reflecteren over actualiteit en media. Leerlingen onderzoeken maatschappelijke thema's en gaan erover in dialoog. Het helpt hen om als geïnformeerde burgers constructief en in verbondenheid hun plaats te vinden in een diverse en complexe samenleving.

Reflecteren over hoe je als geïnspireerd burger kan meebouwen aan een rechtvaardige en gastvrije samenleving

Leerlingen leren vanuit de kracht van de hoop dat participatie meer betekent dan deelnemen aan de samenleving. Ze reflecteren over manieren om impact en een stem te hebben of om op een verantwoorde wijze bij te dragen aan een maatschappelijk doel.

3.3 Opbouw

Het leerplan is opgebouwd uit twee delen:

- actualiteit;
- participeren aan een diverse samenleving.

3.4 Beginsituatie

Dit leerplan sluit aan en bouwt verder op leerplandoelen van het Gemeenschappelijk funderend leerplan van de eerste, tweede en derde graad en op een leerplandoel uit de leerplannen Mavo van de A-finaliteit en Geschiedenis van de dubbele finaliteit:

- een eigen standpunt verwoorden over maatschappelijke thema's vanuit aangereikte informatie (I-II-III-GFL LPD 7);
- geïnformeerd en beargumenteerd dialogeren over maatschappelijke thema's (I-II-III-GFL LPD 8);
- reflecteren over hun engagement op school en in de samenleving (I-II-III-GFL LPD 9+);
- reflecteren over de betekenis, principes, werking van en eigen verantwoordelijkheid binnen de democratische rechtsstaat (III-Ges-da LPD 19, 20; III-Mavo-a LPD 5).

3.5 Aandachtspunten

Instroom

Afhankelijk van de vooropleiding van de leerlingen, het profiel van de studierichting en de keuzes van de school kan de voorkennis van leerlingen enorm variëren. Het is zinvol om de beginsituatie van de leerlingen bij aanvang van het schooljaar in kaart te brengen. Dit biedt kansen om leerlingen een volgende stap in de leerlijn te laten zetten en voorkomt herhaling.

Tijd

Het complementaire leerplan is geschreven voor 1 lesuur. De school kan ervoor kiezen om meer tijd voor het vak te voorzien. Afhankelijk van de keuze van de school of van de studierichting van de leerlingen, bepaal je als leraar of vakgroep hoeveel tijd je aan de realisatie van specifieke leerplandoelen besteedt.

Aanpak

Er zijn meerdere mogelijkheden om de leerplandoelen te realiseren:

- je kan thematisch met verschillende leerplandoelen aan de slag gaan. Je vindt hiervoor inspiratie op de [leerplanpagina](#);
- je kan je lessen structureren vanuit de rubrieken van het leerplan. Leerlingen zijn vertrouwd met de verschillende maatschappelijke domeinen. Die domeinen kan je als een kapstok gebruiken bij het realiseren van de leerplandoelen. Je vindt inspiratie in de wenken;
- ook een combinatie van bovenstaande opties behoort tot de mogelijkheden. De thema's actualiteit en participatie kan je aanvullen met andere inhoudelijke thema's zoals wonen en werken, privacy, ecologie, inclusie en mobiliteit.

Actualiteit

De leerplandoelen nodigen uit om gedurende het schooljaar in te spelen op de actualiteit en leerlingen te stimuleren om als kritische burger de actualiteit te volgen.

Wenken 'extra'

De wenken 'extra' hebben een dubbel doel. Ze bieden inspiratie om

- de kennis van de leerlingen te verdiepen en om hen de eigenheid van bepaalde wetenschapsdomeinen te laten verkennen. Vooral in het 7de leerjaar HO kan het zinvol zijn om vanuit de finaliteit van de studierichting in te zetten op die verdiepende wenken;
- via een project of actie op een actieve wijze aan het leerplandoel te werken. De keuzes kunnen bepaald worden door het pedagogisch project van de school, door de beschikbare tijd of door de

interesse van de leerlingen. Je kan de leerlingen ook zelf laten kiezen voor een bepaald project of opdracht.

Complementaire leerplannen

Voor het zevende leerjaar zijn andere complementaire leerplannen ontwikkeld zoals Communicatie en interactie en Ondernemerschap. Voor de vorming van leerlingen kan het een meerwaarde zijn om bij de realisatie van leerplandoelen uit dit leerplan de link te leggen met een of meer aspecten uit de complementaire leerplannen waarvoor de school al dan niet heeft gekozen. Dat biedt ook mogelijkheden om te kiezen voor een projectmatige benadering.

3.6 Leerplanpagina

Wil je als gebruiker van dit leerplan op de hoogte blijven van inspirerend materiaal, achtergrond, professionalisering en lerarennetwerken, surf dan naar de [leerplanpagina](#).

4 Leerplandoelen

4.1 Actualiteit

LPD 1 De leerlingen illustreren de impact van nieuws op zichzelf en de samenleving.

Wenk: Je kan denken aan berichtgeving vanuit online media, printmedia (krant ed.) of audiovisuele media ... Je kan concretere termen gebruiken zoals krantenbericht, nieuwsbericht en podcast.

Wenk: Je kan leerlingen de verschillende functies van nieuws laten onderzoeken: informerende, controlerende, opiniërende functie en spreekbuisfunctie.

Wenk: Je kan met leerlingen reflecteren over de wijze waarop sociale media of social influencers hun persoonlijke levensstijl beïnvloeden of je kan vanuit actuele voorbeelden aandacht besteden aan socio-culturele, economische of politieke effecten van berichtgeving op de samenleving.

Wenk: Je kan met leerlingen kritisch reflecteren over de nieuwswaarde van berichten die ze lezen: lezen ze een bericht omdat ze het persoonlijk interessant vinden of omdat het maatschappelijk relevant is?

Wenk: Je kan leerlingen laten onderzoeken hoe algoritmes de berichtgeving beïnvloeden.

Wenk: Je kan leerlingen ervan bewust maken dat fake news kan worden gecreëerd met geloofwaardige AI: deepfakes, foto's ...

Extra: Je kan de leerlingen vanuit voorbeelden en casussen laten onderzoeken hoe media mee een ordenend principe in de samenleving worden of de dynamiek van het leven van de mensen en de samenleving mee bepalen. Je kan het ordende

principe duiden met behulp van sociologische begrippen zoals ‘socialisatie’ of ‘mediatisering’. In samenhang met LPD 2 kan je leerlingen laten reflecteren over waarom en hoe economische, politieke of sociaal-culturele stakeholders gemedieerde communicatie inzetten.

Extra: Je kan leerlingen ervan bewust maken dat nieuws een selectie en interpretatie is van wat er in de wereld gebeurt. Objectiviteit (feitelijkheid en onpartijdigheid) versus vertekening of bias (afwijking van een accurate, neutrale, evenwichtige en onpartijdige representatie van de werkelijkheid) en framing zijn begrippen die aan bod kunnen komen.

LPD 2 De leerlingen beoordelen kritisch en aan de hand van criteria berichtgeving over een actuele gebeurtenis vanuit verschillende mediakanalen.

Wenk: Je kan leerlingen berichtgeving vanuit verschillende mediakanalen laten vergelijken. Afhankelijk van de leerlingengroep kan de complexiteit van de berichtgeving variëren.

Wenk: Je kan aandacht hebben voor volgende criteria:

- inhoudelijke verschillen? Functie van bericht?
- doelpubliek?
- perspectief of invalshoek van de journalist? Welke stem wil hij aan bod laten komen?
- doelstelling van mediabedrijf of redactie: publiek, commercieel?
- hoe of waarom brengen mediakanalen een verhaal?
- hoe verschilt de inhoud en lay-out van papieren kranten met online kranten, onafhankelijke nieuwssites en sociale media?
- op welke data en bronnen baseert de journalist zich? Baseert hij zich op feiten die zijn gecheckt, op getuigenissen, experts of andere informatiebronnen?
- ...

Wenk: Als leerlingen al vertrouwd zijn met die criteria, kan je hen aan de hand van een kijkwijzer zelfstandig berichten laten vergelijken.

Wenk: Je kan stilstaan bij de verschillen en de gelijkenissen tussen de berichtgeving in binnen- en buitenland: landen hebben verschillende culturen, achtergronden, normen, waarden en journalistieke regels. Ze gebruiken andere bronnen.

Extra: Je kan het realiseren van dit leerplandoel verdiepen door aandacht te hebben voor het medialandschap en het begrip ‘mediaconcentratie’, de rol van een redactie of de rol en taken van een journalist.

Extra: In samenhang met andere leerplandoelen kan je leerlingen zelf nieuws laten vergaren en maken, bv. over bepaalde initiatieven of gebeurtenissen op school of in de samenleving. Je kan hen vervolgens laten reflecteren over het resultaat, over de impact van het nieuws op anderen en op hun engagement als ‘journalist’.

LPD 3 De leerlingen beoordelen en beargumenteren geïnformeerd een actuele casus uit een maatschappelijk domein.

Wenk: Je laat leerlingen minimaal één casus uit een maatschappelijke domein kritisch bespreken. Je kan je laten inspireren door de actualiteit (LPD 2), door het profiel

van de studierichting of door de interesses van de leerlingen. Mogelijke thema's: stereotypering of categorisering van een bepaalde sociale groep, diversiteit, migratie, polarisering, de nood van burgers aan work-life-balance, toenemende digitalisering, globalisering, vergrijzing, groeiende juridisering, mobiliteit, rol van Europa of internationale organisaties en de invloed op een beleidsdomein, klimaatuitdagingen, alcohol in het verkeer, verkeersveiligheid, veiligheid, actuele conflicten, gender ...

Wenk: Je kan een casus introduceren met behulp van een podcast of onderzoeksvraag die kan worden geduid of beantwoord door een wetenschapper.

Wenk: Als de leerlingen onvoldoende kennis hebben om de casus te beoordelen of te beargumenteren, kan je hen inzichten of interessante bronnen aanreiken om de aard, omvang of ontstaansgeschiedenis van een maatschappelijke casus te beschrijven. Als de casus zich afspeelt in een andere regio of land biedt dat opportuniteiten om leerlingen die te laten situeren in tijd en ruimte en in een maatschappelijk domein.

Wenk: Met behulp van richtvragen kan je het kritisch denken van de leerlingen stimuleren:

- binnen welke context, kader of maatschappelijk domein kan je de casus situeren?
- kan je verbanden leggen met wat je al weet of leerde over het thema?
- heb je nood aan bijkomende informatie?
- welk perspectief nemen de actoren in of verdedigen ze (multiperspectiviteit)?
- herken je sterktes en zwaktes in de beweringen van de betrokken actoren?
- herken je regelgeving en achterliggende visies en belangen?
- herken je conflicterende waarden en normen, ideeën of meningen in de casus?
- welke vragen stel je bij de aannames in de casus? Kan je die checken op nauwkeurigheid?
- (h)erken je eigen vooroordelen ten aanzien van het thema of onzekerheden en beperkingen van een mening?
- ...

Wenk: Je kan verschillende werkvormen hanteren die leerlingen helpen om een eigen oordeel of mening te vormen of te leren argumenteren zoals brainstormen, stellingenspel, borddiscussie, argumenten ordenen, carrousel, stille wanddiscussie, argumentenweb en gestructureerde academische controverse.

Extra: Je kan met leerlingen over een casus reflecteren vanuit het perspectief van meerdere maatschappelijke domeinen of de wisselwerking ertussen: sociaal, economisch, politiek-juridisch en cultureel. Je kan ook historische of ruimtelijke perspectieven binnen brengen. Dat biedt leerlingen kansen om de eigenheid van verschillende wetenschapsdomeinen te leren kennen en zich begrippen of concepten uit het betreffende wetenschapsgebied of bepaalde kenmerken van hedendaagse samenlevingen eigen te maken. Je kan ervoor opteren om in te zetten op onderzoeksvaardigheden of op de onderzoekscompetentie.

Extra: Je kan leerlingen over het besproken thema een informatiecampagne laten uitwerken voor medeleerlingen of voor een bepaalde doelgroep. Je kan dat in samenhang zien met leerplandoelen uit de rubriek 'participeren aan een diverse samenleving'.

4.2 Participeren aan een diverse samenleving

LPD 4 De leerlingen onderzoeken hoe ze als burger aan de samenleving kunnen participeren.

Wenk: Je kan leerlingen met behulp van concrete voorbeelden laten ontdekken dat er verschillende vormen van participatie bestaan: ideeën delen, voorstellen indienen, participeren aan inspraakavonden, deelnemen aan een betoging, handtekeningen verzamelen ...

Wenk: Vanuit een concrete onderzoeksvraag of naar aanleiding van een thema of maatschappelijk doel (LPD 3) kan je leerlingen inzicht laten verwerven in de mogelijkheden tot participatie binnen een specifiek maatschappelijk domein:

- economie: arbeid, vakantiejob, sparen, uitgeven, kopen, investeren, contracten, budgetbeheer, belastingen ...;
- sociaal: vrijwilligerswerk, community service learning, mantelzorg, toegankelijkheid voor mensen met een beperking, sociale verplichtingen, armoede ...;
- cultureel: digitalisering van de samenleving en de uitdaging voor de participatie van burgers, erfgoed bewaren, herinneringseducatie, cultuurparticipatie en kunstbeleving ...;
- politiek-juridisch: participatie aan democratische rechtsstaat op verschillende niveaus via
 - verkiezingen, representatie en deelname aan politieke besluitvorming;
 - juridische weg;
 - beïnvloeding zoals recht op staking of deelname aan overleg- of adviesorganen (ondernemingsraad in een bedrijf, overlegorganen in een stad of gemeente (raden)), een referendum organiseren ...

Extra: Het onderzoeken van mogelijkheden tot participatie via juridische weg biedt leerlingen kansen om inzicht te verwerven in de functie van het recht, verschillende rechtsbronnen het verloop van een rechtszaak, de werking van het gerecht of justitie ... Afhankelijk van een gekozen rechtszaak kan je de koppeling maken met de bevoegdheden van een beleidsniveau: provinciaal, Vlaams, federaal of Europees.

Extra: Je kan een thema verdiepen door een historisch perspectief binnen te brengen. Het kijken naar het verleden kan inzicht bieden in het heden.

Extra: Het werken aan participatie biedt leerlingen kansen om begrippen of concepten uit relevante wetenschapsgebieden te verwerven, bv. 'agency', begrippen over democratie

Extra: Je kan leerlingen een initiatief laten opzetten in functie van een sociaal project of samenwerking met de leerlingenraad. Je kan activiteiten uitvoeren vanuit het pedagogisch project van de school, bv. duurzaamheidswandeling. Je kan vanuit LPD 6 leerlingen laten reflecteren over hun engagement voor een project, activiteit of thema.

LPD 5 De leerlingen gaan in dialoog over uitdagingen voor het samenleven in een diverse samenleving.

Wenk: Je kan dit leerplandoel in samenhang zien met LPD 2 of 3, bv. via actuele berichten over of thema's zoals stemrecht of stemplicht, mensenrechten en klimaatuitdagingen.

Wenk: Als leerlingen in dialoog gaan over uitdagingen leg je nadruk op luisteren en communicatieve en sociale vaardigheden zoals niet oordelen, open vragen stellen, een gevoel of gedachte verwoorden met respect voor de ander of respect voor principes van de rechtsstaat.

Extra: Je kan leerlingen via het doorlopen van fasen in het probleemoplossend denken 'oplossingen' voor maatschappelijke uitdagingen laten uitwerken. Mogelijke stappen in het proces van probleemoplossing: signaleren, definiëren, analyseren, oplossingen bedenken en kiezen, toepassen en evalueren. Je kan leerlingen vervolgens over hun beslissing in dialoog laten gaan.

LPD 6 De leerlingen reflecteren over de wijze waarop ze zich inzetten voor een rechtvaardige, genereuze of duurzame samenleving.

Wenk: Je kan leerlingen laten reflecteren over hun persoonlijke ervaringen tijdens hun vrije tijd en tijdens werkplekleren. Als je ze vanuit het realiseren van de andere leerplandoelen actief aan de slag laat gaan, biedt dat mogelijkheden tot reflectie over hun inzet.

5 Basisuitrusting

Basisuitrusting verwijst naar de infrastructuur en het (didactisch) materiaal die beschikbaar moeten zijn voor de realisatie van de leerplandoelen.

Een leslokaal

- dat qua grootte, akoestiek en inrichting geschikt is om communicatieve werkvormen te organiseren;
- met een (draagbare) computer waarop de nodige software en audiovisueel materiaal kwaliteitsvol werkt en die met internet verbonden is;
- met de mogelijkheid om (bewegend beeld) kwaliteitsvol te projecteren;
- met de mogelijkheid om geluid kwaliteitsvol weer te geven;
- met de mogelijkheid om draadloos internet te raadplegen met een aanvaardbare snelheid.

Toegang tot (mobile) devices voor leerlingen.

6 Glossarium

In het glossarium vind je synoniemen voor en toelichting bij een aantal handelingswerkwoorden die je terugvindt in leerplandoelen en (specifieke) minimumdoelen van verschillende graden.

Handelingswerkwoord	Synoniem	Toelichting
Analyseren		Verbanden zoeken tussen gegeven data en een (eigen) besluit trekken
Beargumenteren	Verklaren	Motiveren, uitleggen waarom
Beoordelen	Evalueren	Een gemotiveerd waardeoordeel geven
Berekenen	Berekeningen uitvoeren	

Berekeningen uitvoeren	Berekenen	
Beschrijven	Toelichten, uitleggen	
Betekenis geven aan	Interpreteren	
Een (...) cyclus doorlopen	Een (...) proces doorlopen	Via verschillende fasen tot een (deel)resultaat komen of een doel bereiken
Een (...) proces doorlopen	Een (...) cyclus doorlopen	Via verschillende fasen tot een (deel)resultaat komen of een doel bereiken
Evaluëren	Beoordelen	
Gebruiken	Hanteren, inzetten, toepassen	
Hanteren	Gebruiken, inzetten, toepassen	
Identificeren		Benoemen; aangeven met woorden, beelden ...
Illustreeren		Beschrijven (toelichten, uitleggen) aan de hand van voorbeelden
In dialoog gaan over	In interactie gaan over	
In interactie gaan over	In dialoog gaan over	
Interpreteren	Betekenis geven aan	
Inzetten	Gebruiken, hanteren, toepassen	
Kritisch omgaan met	Kritisch gebruiken	
Kwantificeren		Beredeneren door gebruik te maken van verbanden, formules, vergelijkingen ...
Onderzoeken	Onderzoek voeren	Verbanden zoeken tussen zelf verzamelde data en een (eigen) besluit trekken
Onderzoek voeren	Onderzoeken	Verbanden zoeken tussen zelf verzamelde data en een (eigen) besluit trekken
Reflecteren over		Kritisch nadenken over en argumenten afwegen zoals in een dialoog, een gedachtewisseling, een paper
Testen	Toetsen	
Toelichten	Beschrijven, uitleggen	
Toepassen	Gebruiken, hanteren, inzetten	
Toetsen	Testen	
Uitleggen	Beschrijven, toelichten	
Verklaren	Beargumenteren	Motiveren, uitleggen waarom

Inhoud

1	Inleiding	3
1.1	Het leerplanconcept: vijf uitgangspunten	3
1.2	De vormingscirkel – de opdracht van secundair onderwijs	3
1.3	Ruimte voor leraren(teams) en scholen	4
1.4	Differentiatie	4
1.5	Opbouw van leerplannen.....	6
2	Situering	6
2.1	Beginsituatie	6
2.2	Plaats in de lessentabel.....	7
3	Pedagogisch-didactische duiding	7
3.1	Maatschappelijke oriëntatie en het vormingsconcept	7
3.2	Krachtlijnen	7
3.3	Opbouw.....	7
3.4	Beginsituatie	8
3.5	Aandachtspunten.....	8
3.6	Leerplanpagina.....	9
4	Leerplandoelen	9
4.1	Actualiteit.....	9
4.2	Participeren aan een diverse samenleving	12
5	Basisuitrusting	13
6	Glossarium	13